

OB DNEVU REPUBLIKE

Svobodni in močni

Minilo je že 39 let od tistega zgodovinskega zasedanja Avnoja v malem bosanskem Jajcu, kjer se je rodila nova Jugoslavija. V srcu okupirane Evrope, ko je nacistični škorenj še vedno mendral napredna ljudstva vsega sveta, so si naši narodi in narodnosti drznili dvigniti glave ter že odločati o novem času in o novi republiki. Glasniki novega časa so ves čas verjeli v končno zmago pravice in v novo družbo. Na čelu je stal mož, katerega ime so s spoštovanjem izgovarjali tako prijatelji kot sovražniki. Delavcu iz ljudstva so prav na ta dan, 29. novembra 1943, prisluhnili delegati vseh jugoslovanskih narodov. Imenovali so ga za maršala. Tito nas bo vodil tudi potem, ko bomo izbojevali še zadnjo bitko, so dejali. 36 praznovanj Dneva republike smo praznovali z njim. Tudi letošnje bo minilo brez njegove prisotnosti. V zgodovini naših narodov in narodnost se ni še nihče tako korenito zapisal v misli slehernega Jugoslavana kot prav Tito. Povsod bo z nami, saj posebej naša svoboda in naš čas. Z nami je njegovo delo, njegov ustvarjalni duh in misli, s katerimi hodimo po njegovi poti.

Naša država si je prav s Titovo pomočjo pridobila ugled v svetu. Z gibanjem neuvršenih smo pokazali, kako lahko živimo v miru z

vsemi narodi. Pokazali smo, kako lahko države z različnimi, celo nesprotnimi si družbenimi ureditvami uspešno sodelujejo pri naporih za utrditev miru. Dokazali smo nesmiselnost oboroževalne tekme in strahovanja. Pokazali

smo pot sporazumevanja in nevmešavanja v notranje zadeve slehernih držav. In danes vemo, da so začetki te doktrine vzniknili pred 39 leti, ko se je rojevala naša nova republika. Čeprav obdani od močnejšega sovražnika, smo pokazali moč malih narodov, mlade države in novih sil.

V razvoju naše družbe smo se srečevali z vsemi možnimi pritiski, tako gospodarskimi kot politični-

mi. Iz teh izkušenj se je rodila misel protiblokovske politike, ki so ji prerokovali kratek čas. Več kot dvajset let žive ideje neuvrčenosti in se razvijajo. Upravičeno smo lahko ponosni, da smo bili med prvimi, ki smo se postavili po robu blokovski razdelitvi sveta. Ponosni smo tudi zato, ker nas je v tem vodil naš Tito.

Praznujemo v času, ko se z vsemi silami borimo za gospodarsko stabilnost. Vemo, da težav ni malo, a premagati jih moramo. Vrednote jugoslovanske enotnosti nam bodo tudi v tem primeru pomagale. V marsičem smo si medsebojno že pomagali, pomagali si bomo tudi sedaj. Vemo, da se moramo zanesti na lastne sile. In spet se srečamo z mislimi tovariša Tita ki je neomajno verjel v sposobnosti naših narodov in narodnosti, da sami rešujemo svoje probleme.

Dan republike je praznik nas vseh. Stopamo v 39. leto obstoja družbe, ki ima pred seboj jasno pot. S skupnimi močmi bomo hodili po Titovi poti, ki je pot napredka in sožitja.

Praznujemo v srcih, praznujemo z zmagami, praznujemo z delom in veseljem, da smo v svojem ustvarjanju svobodni in močni.

METKA ŠPOLJARIČ:

Smisel za lepoto in oblikovanje

Leto 1953. je bilo prelomno. Takrat smo se odrekli administrativnemu, centralnemu upravljanju gospodarstva, začeli smo graditi sistem delavskega in družbenega samoupravljanja. Tistega leta smo sprejeli ustavni zakon, naša mlada republika se je pripravljala, da slavi svoj deseti rojstni dan. Takrat je 15-letno dekletce, Metka, sanjarija o svoji prihodnosti. Ponosna je bila na svojo soimenjakinjo, igralko v

»Vesni«, prvi slovenski filmski uspešnici. Po osnovni šoli in nižji gimnaziji se je bilo treba odločiti: kam?

Metka je sanjarija o filmu, o svilenih baletnih čevlji, želela si je, da bi oblačila ljudi po modi. Njen smisel za lepoto in oblikovanje jo je pripeljal v – frizerski salon frvojstra Ivana Koruna na Trubarjevi cesti.

Od takrat je minilo že skoraj 30 let. Meta, poročena Špoljarič, se je po končani šoli zaposlila v salonu »Brivnice in česalnice« na Titovi cesti 45 za Bežigradom. Tam že skoraj četr stoletja marljivo in spretno opravlja svoje delo.

Ko je s svinčnikom v roki skušala narediti bilanco ob srebrnem delovnem jubileju, se je pokazalo, da je »obdelala« več kot sto tisoč strank. Vsi, od prvega do zadnjega, so potem, ko jim je Metka na koncu postavila ogledalo za tilnik, nasmejani in zadovoljni pokimali z glavo; to pa pomeni: brez pripomb.

S škarjami in britvijo, z glavnikom, drugimi pripomočki in preparati, vselej vesela in zgovorna Metka, je istočasno moški frizer, kozmetik in dermatolog.

»Moje delo je zanimivo. Srečujem se s ljudmi različnih starosti in poklicev. V salonu je kot v radijskem studiu: razpravlja se o najnovejših vesteh iz prve, druge... roke«.

– Vaše delo pa je vseeno naporno.

»Delamo stojè, uporabljamo kemikalije, navkljub vsemu pa imam rada ta poklic in ne bi ga zamenjala za nobenega drugega.«

– Toda življenje le ni samo delo.

»Seveda. Moj drugi svet je – gospodinjstvo«.

Našo sogovornico vsak dan čaka doma kopica opravil. Sin Marko hodi v osnovno šolo, starejši Mirko, gradbeni tehnik je že poročen.

»Najbolj sem srečna, pravi Metka, ko pride na obisk sin, snaha Dragica in vnuka Tomaž in Maja. Takrat je v hiši pravo veselje. Ko imam kanček prostega časa pa berem. Zdaj »obdelujem« roman o Katarini Veliki«.

MARJAN ŽITKO:

Milijoni kuvert za izvoz

Kuverte, kuverte, kaj vse se skriva v njih, še posebej če so modre. V Kuverti, tozdu Kartonažne tovarne za Bežigradom, jih na leto izdelajo 230 milijonov. »170 milijonov jih izvozimo na konvertibilni trg.« nam je povedal MARJAN ŽITKO, individualni poslovodni organ te majhne organizacije družbenega dela, a velike izvoznice glede na samo 73 zaposlenih. Kar za 600 tisoč dolarjev kuvert bodo letos prodali na kon-

vertibilni trg, predvsem v Saudsko Arabijo, Kuvajt, na Ciper, Malto, v Zvezno republiko Nemčijo in Avstrijo.

»60 milijonov kuvert prodamo na domačem trgu, kjer nismo edini proizvajalci. Vsega skupaj pa porabimo Jugoslavlani na leto 500 milijonov kuvert,« je povedal tovariš Žitko. Zakaj toliko papirne vojne? »Poslovanje bank teče večinoma pisмено, saj ima vse več ljudi tekoče račune, tudi drugi giganti, na primer Gorenje, Slovenijales, Intertrade in drugi so naši veliki kupci. Zato načrtujemo pri Kuverti povečanje proizvodnih zmogljivosti z nakupom novega stroja iz Zvezne republike Nemčije.«

Marjan Žitko je poln načrtov. Delo v Kartonažni tovarni je začel pred leti kot strojni inženir konstruktor. Ob delu je končal Visoko ekonomsko komercialno šolo v Mariboru. Zadnjih pet let pa vodi Kuvert. »Tri leta že izvažamo. Naši izdelki so zelo kakovostni, saj se lahko merijo s Švedskimi, ceno pa na tujem trgu nekako lovimo s Španci. Še zahodni Nemci se nam čudijo, da na njihovih strojih dosežemo tako visoko produktivnost. To je seveda zaradi naših odličnih strojnikov,« je dejal Marjan Žitko.

Pri Kuverti delajo »teamsko«. O vseh večjih prelomnih odločitvah teče beseda na zborih delavcev. »Da mu zaupajo, mora biti vodja predvsem pošten in razgledan,« je menil tovariš Žitko.

Pa ga otroka doma kdaj pobarata, kakšno je njegovo delo? Šestletni sin ni še nikoli izjavil, da bi bil rad »direktor«, se je pošalil naš sogovornik. »Vedno pravi, da bi bil rad paznik v živalskem vrtu, hčerko pa zanima računalništvo.«

Tovariš Žitko meni, da predstavlja danes največji problem brezposelnost mladih, zato se pri Kuverti trudijo, da bi zaposlili kar največ pripravnikov. Nekaj novih delovnih mest se bo odprlo z nakupom novega stroja iz Zvezne republike Nemčije. Letos so zaposlili kar 9 novih delavcev, zato se jim je tudi masa za osebne dohodke povečala za 73 odstotkov, čeprav osebni dohodki niso bistveno porasli. Povprečni mesečni osebni dohodek na zaposlenega znaša pri Kuverti 18 tisoč dinarjev. »Veliko je bilo v prvih šestih mesecih tudi nadurnega dela, je dejal tovariš Žitko.« Delali smo ob sobotah in nedeljah, ker je bilo treba pohiteti za izvoz. Naši delavci so vedno pripravljeni delati, tudi ob »izvoznih konicah«, zato je prav, da so tudi njihove kuverte ob mesecu nekoliko bolj debele.«

BRANKO LEVANDIČ:

Vzornik svojim tovarišem

Delavci gradbene organizacije Slovenija ceste – Tehnika hitijo, da bi na Titovi cesti dokončali most čez severno obvoznico. V skupini marljivih železokrivcev, asfalterjev, betonarjev in izolatorjev, smo srečali BRANKA LEVANDIČA 26-letnega zidarja iz Čakovca. Fant že deset let združuje delo in sredstva v tozdu Visoke gradnje SCT.

Branko je z električno brusilnico rezal »repe« armature na začetku mosta, da bi pripravil ustrezno ležišče za železno traverzo. Spretno je opravljal svoj posel in nemalo je bil presenečen, ko smo ga prosili za kratek razgovor.

»Samo ne več kot deset minut! Od mojega dela je odvisno delo drugih. Danes polagamo asfalt na mostu in razpoloženje je udarniško. Sploh pa v teh stabilizacijskih časih delamo zelo prizadevno. Od tega je seveda tudi odvisno kakšne bomo imeli plače.«

– Kakšna je?

»Okrog 12.000 dinarjev. Izjemoma moj osebni dohodek doseže tudi 15.000 dinarjev, ampak to se le redko zgodi.«

– Delo zidarja je težko in odgovorno.

»Razlikuje pa se od dela v bližnji preteklosti, zdaj ni več tiste zidarske romantike. Večino del opravijo stroji, gradi se montažno. Navkljub tem spremembam pa je zidar eden osnovnih poklicev v gradbeništvu.«

– Zakaj ste se odločili prav za ta poklic?

»Vselej sem imel rad višine in ustvarjalnost. Prav zaradi tega sem se odločil, da se bom izučil za zidarja. Šolo sem dokončal v delovni organizaciji, kjer sem zdaj zaposlen. Potem pa sem gradil velike objekte v Portorožu, Piranu, Ptujju, Arji vasi, Mengšu, Ljubljani... Zdej delam na vseh treh mostovih, ki na Hošimjnovi, Titovi in Slovenčevi cesti premagajo severno obvoznico.«

– Koliko časa še v SCT?

»Še malo. Imam občutljivo kožo, alergija mi ne dovoli, da bi v celoti opravljal zidarsko delo. Zaradi tega moram tudi imeti dietično malico, kar mi povzroča veliko preglavic.«

– Kam pa potem?

»Pravočasno sem se pobrigal za prekvalifikacijo. Končal sem 6-mesečni tečaj za delo na videoterminalu. Prihodnje leto se bom vrnil v rojstni Čakovec.«

– Prosti čas?

»Že dolgo let se ukvarjam s fotografijo. Potem: tako, za zabavo, pišem gotske črke na vizitke in etikete. Sicer pa berem.«

Branko Levandič je vzoren na delu in v privatnem življenju. Skoraj ni vikenda, da ne bi obiskal svoje v Čakovcu: mater, očima in dva mlajša brata; njima z denarjem pomaga, da bosta končala šolo in prišla do svojega kruha.

SLAVICA PAVLIČ:

900 partizanskih učiteljev

Sredi starih šolskih krcnik, učil, učbenikov in dokumentov smo zmotili Bežigradjanko SLAVICO PAVLIČ, ravnateljico Slovenskega šolskega muzeja. V muzeju, ki bo prihodnje leto praznoval svojo petinosemdesetletnico, pripravljajo prav te dni razstavo o tem, kako sta bila opredeljena vzgoja in izobraževanje v kongresnih dokumentih slovenskih komunistov od legendarnih Čebin, leta 1937, do letošnjega devetega kongresa Zveze komunistov Slovenije.

»Skozi vse to obdobje smo zabeležili velik napredek v našem šolstvu,« je začela zagreto ravnateljica. »Ves čas – od prve reforme osnovnega šolstva leta 1958, preko druge šolske reforme, ki je verificirala predvsem gimnazije, do te izpred dveh let z uvajanjem usmerjenega izobraževanja, pa se vleče kot rdeča nit velik pomen, ki ga komunisti vseskozi pripisujejo vzgoji in izobraževanju.«

Svoje skrbno in natančno dolgoletno znanstveno delo je lani strnila skupaj s sodelavcem Viktorjem Smoletom v obsežni knjigi Partizansko šolstvo na Slovenskem, za katero sta oba avtorja ob letošnjem dnevu borca prejela nagrado »4. julij«, ki jo podeljuje Svet sklada zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije za izjemne dosežke pri ohranjanju revolucionarnih tradicij. Slavica Pavlič je v knjigi preučila partizansko osnovno šolstvo na Slovenskem, Viktor Smole pa se je posvetil srednjim šolam.

Med vojno so osnovne šole na Slovenskem nastajale skupaj z osvobojenim ozemljem in na njem. Če so se morali partizani umakniti, so morale tudi osnovne šole prenehati z delom ali pa so delale v ilegali. Kar 900 partizanskih učiteljev je učilo v Novem mestu, na Notranjskem, Beli krajini, na Primorskem – po letu 1943 in na Štajerskem, Gorenjskem ter v Zasavju. Na ozemlju pod nemško okupacijo je bilo partizanskim šolam sicer težje kot drugod, a brez požrtvovalnosti ljudi nikjer ne bi šlo. Partizani so ustanavljali šole čim bližje vsem in ljudem, tako da otroci niso hodili predaleč. Po podatkih slovenskega narodnoosvobodilnega sveta iz oktobra leta 1944 je bilo v Beli krajini med vojno preko 70 šol, pred vojno pa jih je bilo pol manj. Vse partizanske šole so imele točno izdelan učni načrt, katerega osnovni namen je bil predvsem ohraniti slovenski jezik, še posebej na področjih pod tujim okupatorjem. Na koncu šolskega leta pa so dobili otroci tudi spričevala.

Tudi Slavica Pavlič je, kot pravi sama, otrok vojne. Očeta železničarja so iz Vipave premestili v Zemun, vojna pa jih je doletela v Subotici, od koder so vse slovenske družine spet izgnali v Slovenijo. Najlepši spomini spremljajo Slavico Pavlič skozi življenje na leta učiteljevanja, ki jih je kot profesorica zgodovine preživela v Idriji.

VIDA PETROVIČ
IVAN ŠUČUR

ZBOR OBČANOV / 3